

SODBA SODIŠČA PRVE STOPNJE (veliki senat)

z dne 14. decembra 2005*

V zadevi T-69/00,

Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM), s sedežem v Montecchio Maggioreju (Italija),

Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies, Inc. (FIAMM Technologies), s sedežem v East Havnu, Delaware (Združene države),

ki ju zastopajo I. Van Bael, A. Cevese in F. Di Gianni, odvetniki, z naslovom za vročanje v Luxembourgju,

tožeči stranki,

proti

Svetu Evropske unije, ki ga zastopajo G. Maganza, J. Huber, F. Ruggeri Laderchi in S. Marquardt, zastopniki,

* Jezik postopka: italijanščina.

in

Komisiji Evropskih skupnosti, ki so jo najprej zastopali P. Kuijper, L. Gussetti, V. Di Bucci, C. Brown in E. Righini, nato pa Kuijper, Gussetti, Di Bucci in Righini, zastopniki, z naslovom za vročanje v Luxembourg,

toženi stranki,

ob intervenciji

Kraljevine Španije, ki jo je najprej zastopala R. Silva de Lapuerta, nato pa E. Braquehais Conesa, zastopnika, z naslovom za vročanje v Luxembourg,

intervenientka,

zaradi odškodninske tožbe za škodo, ki naj bi izvirala iz dodatne carinske dajatve na uvoze stacionarnih akumulatorjev tožečih strank, katerih odmero je Združenim državam Amerike odobril organ za reševanje sporov Svetovne trgovinske organizacije (STO) po ugotovitvi nezdržljivosti sporazumov in dogovorov, priloženih k sporazumu o ustanovitvi STO, s skupnostno ureditvijo uvoza banan,

SODIŠČE PRVE STOPNJE
EVROPSKIH SKUPNOSTI (veliki senat),

v sestavi B. Vesterdorf, predsednik, P. Lindh, sodnica, J. Azizi, J. Pirrung, H. Legal, R. García-Valdecasas, sodniki, V. Tiili, sodnica, J. D. Cooke, A. W. H. Meij, M. Vilaras in N. Forwood, sodniki,

sodni tajnik: H. Jung,

na podlagi pisnega postopka in obravnav z dne 11. marca 2003 in 26. maja 2004

izreka naslednjo

Sodbo

Pravni okvir

- 1 Skupnost je 15. aprila 1994 podpisala Sklepno listino o sklenitvi Urugvajskega kroga večstranskih trgovinskih pogajanj, Sporazum o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije (STO) in vse sporazume in dogovore, ki se nahajajo v aneksih od 1 do 4 Sporazuma o ustanovitvi STO (v nadaljevanju: sporazumi STO).

- 2 Po podpisu teh instrumentov je Svet sprejel Sklep 94/800/ES z dne 22. decembra 1994 o sklenitvi sporazumov doseženih v Urugvajskem krogu večstranskih pogajanj (1986–1994) v imenu Evropske skupnosti, v zvezi z zadevami, ki so v njeni pristojnosti (UL L 336, str. 1).

- 3 Kot izhaja iz preambule Sporazuma o ustanovitvi STO, so pogodbenice sporazume sklenile „z namenom, na podlagi vzajemnosti in medsebojnih koristi, bistvenega zmanjšanja carin in drugih ovir v trgovini in odprave diskriminacijskega obravnavanja v mednarodnih trgovinskih odnosih“.

- 4 Člen II(2) Sporazuma o ustanovitvi STO določa:

„Sporazumi in z njimi povezani pravni instrumenti, zajeti v aneksih 1, 2 in 3 [...] so sestavni del tega sporazuma in zavezujejo vse članice.“

- 5 Člen XVI z naslovom „Razne določbe“ Sporazuma o ustanovitvi STO v odstavku 4 določa:

„Vsaka članica zagotavlja usklajenost svojih zakonov, predpisov in upravnih postopkov s svojimi obveznostmi, kot so določene v priloženih sporazumih.“

- 6 Poleg tega Dogovor o pravilih in postopkih za reševanje sporov (v nadaljevanju: DPPRS), ki se nahaja v Aneksu 2 Sporazuma o ustanovitvi STO, v zadnjem stavku člena 3(2) z naslovom „Splošne določbe“ določa:

„Priporočila in sklepi [Organa za reševanje sporov] ne morejo povečati ali zmanjšati pravic in obveznosti, določenih v zajetih sporazumih“.

- 7 Besedilo člena 3(7) DPPRS:

„Pred predložitvijo zadeve članica presodi, ali bi bilo ukrepanje po teh postopkih uspešno. Namen mehanizma za reševanje sporov je zagotoviti pozitivno rešitev spora. Jasno je, da je najboljša rešitev tista, ki je sprejemljiva za vse stranke v sporu skupaj in je skladna z zajetimi sporazumi. Če medsebojno dogovorjene rešitve ni, je navadno prvi cilj mehanizma za reševanje sporov zagotoviti umik določenih ukrepov, če se ugotovi, da niso v skladu z določbami katerega koli od zajetih sporazumov. Zagotovitev nadomestila naj bo samo sredstvo v sili, če takojšnji umik ukrepa ni izvedljiv, ter samo kot začasni ukrep do umika ukrepa, ki ni v skladu z zajetim sporazumom. Zadnje sredstvo, ki ga članici, ki uveljavlja postopke za reševanje spora, ta sporazum zagotavlja, je možnost začasnega prenehanja uporabe koncesij ali izpolnjevanja drugih obveznosti proti drugi članici na podlagi zajetih sporazumov na diskriminacijski podlagi, vendar take ukrepe dovoli [Organ za reševanje sporov].“

- 8 Člen 7 DPPRS predvideva ugotovitvene svete, ki so zadolženi za sprejemanje ustreznih ugotovitev, ki organu za reševanje sporov (v nadaljevanju: ORS) pomagajo pri oblikovanju priporočil ali odločanju o vprašanih, ki so predložena temu organu. V skladu s členom 12(7) DPPRS, če strankam v sporu ne uspe najti skupno zadovoljive rešitve, ugotovitveni svet svoje ugotovitve v obliki pisnega poročila predloži ORS.
- 9 Člen 17 DPPRS določa stalni pritožbeni organ, ki ga ustanovi ORS, ki je pristojen za obravnavanje pritožb v zadevah, ki so bile predložene ugotovitvenemu svetu.
- 10 Kadar ugotovitveni svet ali pritožbeni organ v skladu s členom 19 DPPRS ugotovi, da ukrep ni v skladu s Sporazumom STO, zadevni članici priporoči, da ukrep uskladi s tem sporazumom. Poleg svojih priporočil ugotovitveni svet ali pritožbeni organ zadevni članici lahko predlaga načine izvajanja priporočil.
- 11 V skladu s členom 21(1) DPPRS z naslovom „Nadzorovanje izvajanja priporočil in sklepov“ je za zagotovitev učinkovitega reševanja sporov v korist vseh članic bistveno takojšnje ravnanje v skladu s priporočili ali sklepi ORS.
- 12 Če v skladu s členom 21(3) DPPRS zadevna članica ne more pravočasno izpolniti priporočil in sklepov ORS, se ji po potrebi z zavezujočo arbitražo določi razumno obdobje.

- 13 Kadar ni soglasja o obstoju ali združljivosti ukrepov, sprejetih za izpolnjevanje priporočil in sklepov ORS, s sporazumom STO, člen 21(5) DPPRS določa, da se o takem sporu odloča s pomočjo postopkov reševanja sporov, določenih z DPPRS, kadar je mogoče, pa tudi ob pomoči prvotnega ugotovitvenega sveta.
- 14 ORS v skladu s členom 21(6) DPPRS stalno nadzoruje izvajanje sprejetih priporočil ali sklepov, in če ne odloči drugače, se vprašanje o izvajanju priporočil ali sklepov uvrsti na dnevni red ORS po šestih mesecih od dneva določitve razumnega obdobja v skladu z odstavkom 3 ter ostane na dnevnem redu ORS, dokler ni rešeno.
- 15 Člen 22 DPPRS z naslovom „Kompenzacija in prekinitev koncesij“ določa:

„1. Nadomestilo in prekinitev koncesij ali drugih obveznosti sta začasna ukrepa, ki sta na voljo, če priporočila in sklepi niso uresničeni v razumnem obdobju. Nadomestilo in prekinitev koncesij ali drugih obveznosti nimata prednosti pred doslednim izvajanjem priporočila za uskladitev ukrepa z zajetimi sporazumi. Nadomestilo je prostovoljno in če se ga odobri, mora biti v skladu z zajetimi sporazumi.

2. Če določeni članici ne uspe ukrepa, za katerega se ugotovi, da ni v skladu z zajetim sporazumom, uskladiti z njim ali drugače ne spoštuje priporočil ali sklepov v razumnem roku, določenem v skladu z odstavkom 3 člena 21, taka članica, če se to od nje zahteva, najpozneje po izteku razumnega obdobja začne pogajanja z vsako

stranjo, ki je sprožila postopke za reševanje sporov, da bi pripravila medsebojno sprejemljivo nadomestilo. Če v 20 dneh po izteku razumnega obdobja ni dogovora o zadovoljivem nadomestilu, lahko vsaka stran, ki je sprožila postopke za reševanje sporov, zahteva, da ORS določeni članici dovoli prekinitev uporabe koncesij ali drugih obveznosti po zajetih sporazumih.

3. Pri odločanju, katere koncesije ali druge obveznosti naj se prekinejo, tožeča stranka uporabi naslednja načela in postopke:

- a) splošno načelo je, da naj tožeča stranka najprej poskuša prekiniti koncesije ali druge obveznosti v istem(-ih) sektorju(-ih), v katerih je ugotovitveni svet ali pritožbeni organ ugotovil kršitev ali drugačno izničenje ali zmanjševanje;

- b) če stranka meni, da prekinitev koncesij ali drugih obveznosti v istem(-ih) sektorju(-ih) ni izvedljiva ali učinkovita, lahko poskuša prekiniti koncesije ali druge obveznosti v drugih sektorjih po istem sporazumu;

- c) če stranka meni, da prekinitev koncesij ali drugih obveznosti v drugem(-ih) sektorju(-ih) po istem sporazumu ni izvedljiva ali učinkovita ter da so okoliščine dovolj resne, lahko poskuša prekiniti koncesije ali druge obveznosti po drugem zajetem sporazumu;

[...]

4. Raven prekinitev koncesij ali drugih obveznosti, ki jih dovoli ORS, mora biti enakovredna ravni izničenja ali zmanjševanja.

[...]

6. Če nastane situacija, opisana v odstavku 2, da ORS na zahtevo dovoljenje za prekinitev koncesij ali drugih obveznosti v 30 dneh po poteku razumnega obdobja, če se ORS s konsenzom ne odloči, da to zahtevo zavrne. Če določena članica nasprotuje predlagani ravni prekinitve ali trdi, da niso bila upoštevana načela ali postopki, določeni v odstavku 3, ko je tožeča stranka zahtevala prekinitev koncesij ali drugih obveznosti [...], se zadevo predloži v arbitražo. To arbitražo opravi prvotni ugotovitveni svet, če so člani na voljo, ali razsodnik, ki ga imenuje generalni direktor, in mora biti končana v 60 dneh po dnevu izteka razumnega obdobja. Med arbitražo se koncesije ali druge obveznosti ne smejo prekiniti.

7. Razsodnik, ki deluje v skladu z odstavkom 6, ne preučuje vrste koncesij ali drugih obveznosti, ki se jih bo prekinilo, ampak določi, ali je raven take prekinitve enakovredna ravni izničenja ali neupoštevanja obveznosti. [...] Stranke sprejmejo odločitev razsodnika kot dokončno, stranke, na katere se zadeva nanaša, pa ne zahtevajo ponovne arbitraže. ORS se takoj obvesti o odločitvi razsodnika, ki na zahtevo odobri prekinitev koncesij ali drugih obveznosti, kadar je zahteva v skladu z odločbo razsodnika, če se ORS s konsenzom ne odloči, da zahtevo zavrne.

8. Prekinitev koncesij ali drugih obveznosti je začasna in se uporablja samo do ukinitve ukrepa, za katerega je bilo ugotovljeno, da ni v skladu z zajetim sporazumom, dokler članica, ki mora uresničiti priporočila in sklepe, ne zagotovi rešitve pri izničenju ali zmanjšanju koristi ali se ne doseže zadovoljiva rešitev za vse. V skladu s [členom 21(6) DPPRS] ORS še naprej nadzoruje izvajanje sprejetih priporočil ali sklepov, vključno z zadevami, ko je bilo dano nadomestilo ali so bile prekinjene koncesije ali druge obveznosti, niso pa bila uresničena priporočila za uskladitev ukrepa z zajetimi sporazumi.

[...]“

Dejansko stanje

- 16 Svet je 13. februarja 1993 sprejel Uredbo (EGS) št. 404/93 o skupni ureditvi trga za banane (UL L 47, str. 1, v nadaljevanju: SUT za banane). Ureditev trgovine s tretjimi državami v Naslovu IV te uredbe, predvideva preferencialne določbe za banane iz določenih afriških, karibskih in pacifiških držav (AKP), podpisnic Četrte Konvencije držav AKP in EGS, podpisane v Lomeju 15. decembra 1989 (UL 1991, L 229, str. 3).
- 17 S pritožbami, ki so jih februarja 1996 pri ORS vložile številne članice STO, med njimi Ekvador in Združene države Amerike, je ugotovitveni svet, ustanovljen v skladu z določbami DPPRS, 22. maja 1997 sprejel poročila, v katerih je ugotovil nezdržljivost ureditve uvoza, ki ga ureja SUT za banane, z obveznostmi, ki jih je

prevzela Skupnost s sporazumi STO. Poročila, ki jih je sestavil ugotovitveni svet, so prav tako predlagala ORS, naj pozove Skupnost, naj uskladi to ureditev z obveznostmi, ki jih ima na podlagi sporazumov STO.

- 18 Na pritožbo Skupnosti je stalni pritožbeni organ 9. septembra 1997 v bistvenem potrdil sklepe ugotovitvenega sveta in priporočil, naj ORS pozove Skupnost, naj uskladi sporne skupnostne določbe s sporazumi STO.
- 19 ORS je 25. septembra 1997 potrdil poročila ugotovitvenega sveta in pritožbenega organa.
- 20 Skupnost je 16. oktobra 1997 v skladu s členom 21(3) DPPRS obvestila ORS, da bo v celoti spoštovala svoje mednarodne obveznosti.
- 21 Države pritožnice so 17. novembra 1997 na podlagi člena 21(3)(c) DPPRS predlagale, naj zavezujoča arbitraža določi razumno obdobje, v katerem bi morala Skupnost izpolniti svoje obveznosti.
- 22 Z arbitražno odločbo, objavljeno 7. januarja 1998, je razsodnik, ki mu je bila zadeva predložena, v ta namen določil obdobje med 25. septembrom 1997 in 1. januarjem 1999.
- 23 S sprejetjem Uredbe (ES) št. 1637/98 z dne 20. julija 1998 o spremembi Uredbe št. 404/93 (UL L 210, str. 28) je Svet spremenil ureditev trgovine z bananami s tretjimi državami.

24 Preambula Uredbe št. 1637/98 določa:

„(1) [...] ker so potrebne številne spremembe pravil o trgovini s tretjimi državami iz naslova IV Uredbe (EGS) št. 404/934;

(2) [...] ker je treba izpolniti mednarodne obveznosti Skupnosti v okviru Svetovne trgovinske organizacije (STO) in do drugih podpisnic Četrte konvencije držav AKP ter ES, hkrati pa doseči cilje [SUT];

[...]

(9) [...] ker bi bilo treba po ustreznem poskusnem obdobju izvajanje te uredbe pregledati;

[...]“

25 Komisija je 28. oktobra 1998 sprejela Uredbo (ES) št. 2362/98 o podrobnih pravilih za izvedbo Uredbe št. 404/93 glede ureditve uvoza banan v Skupnost (UL L 293, str. 32). To besedilo vsebuje celoto določb, potrebnih za izvajanje nove ureditve trgovine z bananami s tretjimi državami, vključno s prehodnimi ukrepi, ki jih utemeljuje hitro bližajoči se začetek veljavnosti njegovih podrobnih pravil za izvajanje.

- 26 Ker so Združene države Amerike menile, da je Skupnost uvedla ureditev uvoza banan, katere namen je ohraniti nezakonite elemente predhodne ureditve, ki ne spoštuje sporazumov STO in sklepa ORS z dne 25. septembra 1997, so 10. novembra 1998 v *Federal Registru* objavile začasni seznam proizvodov, s poreklom iz držav članic Skupnosti, za katere nameravajo kot povračilni ukrep naložiti dodatno uvozno carinsko dajatev.
- 27 Združene države Amerike so 21. decembra 1998 najavile svojo namero, da s 1. februarjem 1999 oziroma najpozneje od 3. marca 1999 uveljavijo carinske dajatve po 100 % stopnji na uvoz skupnostnih proizvodov s seznama, ki ga je izdelala ameriška uprava.
- 28 Združene države Amerike so 14. januarja 1999 v skladu s členom 22(2) DPPRS zahtevale, naj ORS dovoli prekinitev uporabe tarifnih koncesij in povezanih obveznosti na podlagi Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT) iz leta 1994 in Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami (GATS) za Skupnost in njene države članice, v višini 520 milijonov ameriških dolarjev (USD) trgovinske menjave.
- 29 Na sestanku ORS, ki je trajal od 25. januarja do 1. februarja 1999, je Skupnost nasprotovala temu znesku, ker ni ustrezal ravni izničenja ali zmanjšanja koristi, ki so ga utrpele Združene države Amerike, in trdila, da načela in postopki iz člena 22(3) DPPRS niso bili spoštovani.
- 30 ORS je 29. januarja 1999 na predlog Skupnosti odločil, da to vprašanje na podlagi člena 22(6) DPPRS predloži v arbitražo prvotnemu ugotovitvenemu svetu in prekinil odločanje o zahtevi Združenih držav Amerike za dovoljenje do določitve dovoljenega zneska dajatev, ki se naložijo kot povračilni ukrep.

- 31 Ameriška uprava je 3. marca 1999 skupnostnim izvoznikom proizvodov z novega seznama, ki ga je sama sestavila, naložila obveznost predložitve bančne garancije v višini 100 % vrednosti zadevnih proizvodov za izvoz.
- 32 Z odločitvijo z dne 9. aprila 1999 so razsodniki po eni strani presodili, da je več določb novega uvoznega režima SUT za banane v nasprotju z določbami sporazumov STO, in določili na 191,4 milijona USD letno raven izničenja ali zmanjšanja koristi, ki so jo utrpele Združene države Amerike, in po drugi strani menili, da bi bila prekinitev uporabe tarifnih koncesij in povezanih obveznosti na podlagi GATT 1994, ki se nanašajo na trgovino v najvišjem znesku 191,4 milijona USD, za Skupnost in njene države članice združljiva s členom 22(4) DPPRS.
- 33 Združene države Amerike so 7. aprila 1999 v skladu s členom 22(7) DPPRS predlagale ORS, naj dovoli odmero uvoznih carinskih dajatev v višini tega zneska.
- 34 United States Trade Representative (posebni predstavnik Združenih držav Amerike za trgovinska vprašanja, v nadaljevanju: posebni predstavnik) je z obvestilom za javnost 9. aprila 1999 naznanil seznam proizvodov, ki so predmet uvoznih carinskih dajatev po carinski stopnji 100 %. Na tem seznamu proizvodov s poreklom iz Avstrije, Belgije, Finska, Francije, Nemčije, Grčije, Irske, Italije, Luksemburga, Portugalske, Španije, Švedske ali Združenega kraljestva so se nahajali med drugim „svinčeno-kislinski akumulatorji, razen tistih, ki se uporabljajo za vžig batnih motorjev ali kot primarni vir energije za električna vozila“. Navedeno je bilo, da bo posebni predstavnik v *Federal Registru* objavil odločitev o uvedbi dajatev po 100 % stopnji in da namerava določiti za datum začetka njihove odmere 3. marec 1999.

- 35 Ta odločitev, objavljena 19. aprila 1999 v *Federal Registru* (zvezek 64, št. 74, str. od 19209 do 19211), je bila sprejeta na podlagi oddelka 301 Trade Acta iz leta 1974, v skladu s katerim posebni predstavnik sprejme dovoljene ukrepe, če ugotovi kršitev pravic, ki jih imajo Združene države Amerike na podlagi trgovinskega sporazuma.
- 36 Iz rubrike „Datum začetka učinkovanja“ navedenega ukrepa izhaja, da je „[posebni predstavnik] odločil, da naj bi se dajatev *ad valorem* po stopnji 100 % uporabljala z učinkom od 19. aprila 1999 za proizvode, ki so pripeljani v skladišča ali iz njih odpeljani za porabo na 3. marec 1999 ali po tem datumu“.
- 37 Ugotovitveni svet, ustanovljen na zahtevo Ekvadorja 18. decembra 1998, v skladu s členom 21(5) DPPRS, je 6. aprila 1999 sklenil, da je nova skupnostna ureditev uvoza banan prav tako nezdružljiva z določbami sporazumov STO. Poročilo ugotovitvenega sveta je 6. maja 1999 potrdil ORS.
- 38 ORS je 19. aprila 1999 Združenim državam Amerike dovolil, da na uvoz iz Skupnosti odmeri carine do letnega zneska trgovinske menjave v višini 191,4 milijona USD.
- 39 Skupnost je 25. maja 1999 pred organi ORS izpodbijala ameriške povračilne ukrepe za obdobje od 3. marca do 19. aprila 1999, zlasti zato, ker so začele veljati 3. marca 1999.
- 40 Ker je ugotovitveni svet, na katerega se je obrnila Skupnost, menil, da je bil začetek veljavnosti ameriške dodatne dajatve na ta datum v nasprotju z določbami DPPRS, je začetek učinkovanja tega ukrepa preložil na 19. april 1999.

41 V okviru pogajanj z vsemi zadevnimi strankami je Skupnost predlagala spremembe nove SUT za banane. Te spremembe so bile sprejete z Uredbo Sveta (ES) št. 216/2001 z dne 29. januarja 2001 o spremembah Uredbe št. 404/93 (UL L 31, str. 2).

42 V skladu s preambulo Uredbe št. 216/2001:

„(1) Z državami dobaviteljicami in drugimi zainteresiranimi stranmi je bilo opravljeno že veliko pogovorov, da bi se poravnali spori, izhajajoči iz uvoznega režima, ki ga uvaja Uredba (EGS) št. 404/934, in da bi se upoštevali sklepi posebne skupine, ustanovljene v skladu s postopkom poravnave sporov Svetovne trgovinske organizacije (STO).

(2) Analiza vseh možnosti, ki jih je predstavila Komisija, kaže na to, da uvedba srednjeročnega uvoznega sistema, ki temelji na uporabi carine ob ustrezni stopnji in uporabi preferencialne tarife za uvoz iz držav AKP, najučinkoviteje jamči, prvič, doseganje ciljev skupne ureditve trga v zvezi s proizvodnjo Skupnosti in povpraševanjem potrošnikov, drugič, skladnost s pravili mednarodnega trgovanja, in tretjič, preprečevanje nadaljnjih sporov.

(3) Tak sistem pa je treba uvesti ob zaključku pogajanj s partnerji Skupnosti v skladu s postopki STO, zlasti člena XXVIII Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT). Rezultat teh pogajanj je treba predložiti v odobritev Svetu, ki mora v skladu z določbami Pogodbe tudi določiti primerno stopnjo skupne carinske tarife.

- (4) Do začetka veljavnosti tega režima naj se Skupnost oskrbuje na podlagi več tarifnih kvot, ki so odprte za uvoz vseh porekel in ki se upravljajo v skladu s priporočili [ORS ...]
- (5) Zaradi pogodbenih obveznosti do držav AKP in potrebe po zagotovitvi primernih pogojev konkurenčnosti bi uporaba tarifne preference 300 EUR na tono za uvoz banan s poreklom iz teh držav, omogočila ohranitev teh trgovinskih tokov. To bo povzročilo zlasti uporabo dajatve nič za tovrstni uvoz v okviru navedenih treh tarifnih kvot.
- (6) Komisija bi morala biti pooblaščen, da začne pogajanja z državami dobaviteljicami, ki kažejo večje zanimanje za oskrbo trga Skupnosti, da bi dosegli sporazumno dodelitev prvih dveh tarifnih kvot. Komisija bi prav tako morala biti pooblaščen, da določi pravila za upravljanje tarifnih kvot, ki jih uvaja ta uredba. [...]"

⁴³ Združene države Amerike in Skupnost so 11. aprila 2001 sklenile dogovor, ki opredeljuje „sredstva, ki dopuščajo dolgoročno reševanje spora glede ureditve uvoza banan“ v Skupnosti. Ta dogovor določa, da je Skupnost dolžna „[vzpostaviti] izključno carinsko ureditev za uvoz banan najkasneje do 1. januarja 2006“. Ta dokument določa ukrepe, ki jih mora sprejeti Skupnost v vmesnem obdobju, ki poteče 1. januarja 2006. V zameno so se Združene države Amerike zavezale začasno prekiniti uvedbo dodatne carinske dajatve, katere odmera na skupnostni uvoz jim je bila dovoljena. Kljub temu so Združene države Amerike s sporočilom z dne 26. junija 2001, naslovljenim na ORS, pojasnile, da ta dogovor „sam po sebi ne pomeni rešitve, do katere bi prišli v skupnem soglasju v skladu s členom [3(6) DPPRS, in da] bi bilo poleg tega, ob upoštevanju ukrepov, ki jih morajo vse stranke še sprejeti, to točko prekmalu umakniti z dnevnega reda ORS“.

- 44 Z Uredbo (ES) št. 896/2001 z dne 7. maja 2001 o podrobnih pravilih za uporabo Uredbe št. 404/93 glede režimov uvoza banan v Skupnost (UL L 126, str. 6) je Komisija določila podrobna pravila za uporabo nove ureditve skupnostnega uvoza banan, ki jo je uvedla Uredba št. 216/2001.
- 45 Združene države Amerike so prenehale uporabljati svojo dodatno carinsko dajatev z učinkom 30. junija 2001. Od 1. julija 2001 je bila njihova uvozna dajatev na stacionarne akumulatorje s poreklom iz Skupnosti spuščena na prvotno stopnjo 3,5 %.
- 46 Iz statističnih podatkov, ki jih je Komisija predložila na zahtevo Sodišča prve stopnje, izhaja, da je skupna vrednost cif (stroški, zavarovanje in prevoznina) uvoza svinčeno-kislinskih akumulatorjev s poreklom iz Skupnosti v Združene države znašala 33.748.879 USD v letu 1998, 21.825.385 USD v letu 1999, 15.938.040 USD v letu 2000 in, 15.617.997 USD v letu 2001.
- 47 Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) in Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies, Inc. (FIAMM Technologies) opravljata svojo dejavnost tudi na področju stacionarnih akumulatorjev, ki se uporabljajo predvsem na področju telekomunikacij in so bili med proizvodi, ki so bili od 19. aprila 1999 do 30. junija 2001 predmet dodatne carinske dajatve.

Postopek

- 48 Tožeči stranki sta z vlogo, vloženo v sodnem tajništvu Sodišča prve stopnje 23. marca 2000, vložili tožbo za nadomestilo škode, ki naj bi domnevno izhajala iz te dodatne dajatve.

- 49 S sklepom predsednika četrtega senata z dne 11. septembra 2000 je bila Kraljevini Španiji dovoljena intervencija v podporo predlogom toženih strank.
- 50 Na predlog Komisije, vloženo v skladu z drugim pododstavkom člena 51(1) Poslovnika Sodišča prve stopnje, je bila obravnavana zadeva s sklepom Sodišča prve stopnje z dne 4. julija 2002 odstopljena razširjenemu senatu, sestavljenemu iz petih sodnikov.
- 51 Zadeva je bila 7. oktobra 2002 na podlagi sklepa Sodišča prve stopnje z dne 4. julija 2002 o sestavi senatov in dodelitvah zadev senatom predodeljena prvemu razširjenemu senatu.
- 52 Ker prvotno določeni sodnik poročevalec zaradi izteka svoje funkcije ni mogel več opravljati sodniškega položaja, je predsednik Sodišča prve stopnje s sklepom z dne 13. decembra 2002 imenoval novega sodnika poročevalca.
- 53 S sklepom predsednika prvega razširjenega senata z dne 3. februarja 2003 sta bili obravnavana zadeva ter povezani zadevi T-151/00 in T-301/00 po opredelitvi strank za namene ustnega postopka združeni v skladu s členom 50 Poslovnika.
- 54 Stranke so svoje ustne navedbe in odgovore na vprašanja, ki jih je postavilo Sodišče prve stopnje, podale na obravnavi prvega razširjenega senata, ki je potekala 11. marca 2003.

- 55 S sklepom z dne 23. marca 2004 je Sodišče prve stopnje ponovno odprlo ustni postopek v obravnavani zadevi.
- 56 Sodišče prve stopnje je 1. aprila 2004 po opredelitvi strank odločilo, da odstopi združene zadeve T-69/00, T-151/00 in T-301/00 ter povezane zadeve T-320/00, T-383/00 in T-135/01 velikemu senatu Sodišča prve stopnje.
- 57 S sklepom z dne 19. maja 2004 je predsednik velikega senata po opredelitvi strank za namene ustnega postopka šest zgoraj navedenih zadev združil.
- 58 Iz naslova ukrepov procesnega vodstva je Sodišče prve stopnje pozvalo stranke, naj pisno odgovorijo na vrsto vprašanj pred obravnavo. Stranke so v rokih predložile zahtevane podatke.
- 59 Stranke so svoje ustne navedbe in odgovore na vprašanja, ki jih je postavilo Sodišče prve stopnje, podale na obravnavi velikega senata, ki je potekala 26. maja 2004.

Predlogi strank

- 60 Tožeči stranki v tožbi Sodišču prve stopnje predlagata, naj:

— toženima strankama naloži plačilo odškodnine v znesku 10.760.798,35 EUR (20.835.811.027,16 italijanske lire) ali kateri koli drugi znesek, ki se ga oceni za

razumnega, s pridržkom, da se ta med postopkom lahko posodobi, poleg obresti po italijanski zakonski obrestni meri od takrat, ko sta ameriški carinski upravi dejansko plačali dajatve, povečane za 96,5 %, vse do plačila ostanka, ter zamudnih obresti s stopnjo 8 % v primeru zamude pri plačilu prisojenih zneskov po razglasitvi sodbe;

— toženima strankama naloži plačilo stroškov.

61 Tožeči stranki, povabljeni, da posodobita zatrjevano škodo, sta med postopkom pojasnili, da sta samo zaradi plačila dodatne carinske dajatve utrpeli izgubo 12.139.521 EUR.

62 Toženi stranki, ob podpori Kraljevine Španije, Sodišču prve stopnje predlagata, naj:

— tožbo zavrže kot nedopustno oziroma podredno zavrne kot neutemeljeno;

— tožečima strankama naloži plačilo stroškov.

Dopustnost

63 Toženi stranki, ne da bi v skladu s členom 114 Poslovnika formalno podali ugovor, menita, da je tožba nedopustna, ker ni v skladu z določbami člena 44(1)(c) Poslovnika na eni strani in zaradi nepristojnosti Sodišča prve stopnje na drugi strani.

Neskladnost tožbe z določbami člena 44(1)(c) Poslovnika

Trditve strank

- ⁶⁴ Toženi stranki navajata, da tožba, v nasprotju z zahtevami iz člena 44(1)(c) Poslovnika, ne opredeljuje jasno akta institucij, ki naj bi povzročil nepogodbeno odgovornost Skupnosti, niti ravnanja, pozitivnega ali opustitvenega, očitanege toženima institucijama.
- ⁶⁵ Tožeči stranki v nasprotju s tem menita, da sta dovolj natančno opredelili ravnanje, ki ga očitata toženima strankama, in sicer nesprejetje določb, ki bi ustrezno spremenile Uredbo št. 404/93 v roku, ki ga je določil ORS, in s tem kršitev obveznosti, ki jih je Skupnost prevzela s sporazumi STO.
- ⁶⁶ Tožeči stranki vprašanje, ali je Skupnost namerno kršila pravila STO s sprejetjem izpodbijanih skupnostnih določb ali z opustitvijo, zaradi neuskladitve teh norm z določbami sporazumov STO, opredeljujeta kot izključno terminološko.

Presoja Sodišča prve stopnje

- 67 V skladu s členom 21, prvi pododstavek, Statuta Sodišča, ki se uporablja za postopek pred Sodiščem prve stopnje v skladu s členom 53, prvi pododstavek, tega statuta in členom 44(1)(c) poslovnika Sodišča prve stopnje, mora vsaka tožba obsegati predmet postopka in kratek povzetek tožbenih razlogov. Ta navedba mora biti dovolj jasna in natančna, da toženi stranki omogoči pripravo njene obrambe in Sodišču prve stopnje, da, glede na okoliščine primera, odloči o tožbi brez dodatnih podatkov. Da bi se zagotovila pravna varnost in dober potek sojenja, je treba v samem besedilu tožbe, da bi bila ta dopustna, navesti bistvene pravne in dejanske elemente, na katerih temelji, vsaj v obliki povzetka, vendar povezano in razumljivo.
- 68 Da bi tožba izpolnila te zahteve, mora, kot v tem primeru, zaradi nadomestila škode, ki naj bi jo povzročile institucije Skupnosti, obsegati podatke, na podlagi katerih je mogoče ugotoviti ravnanje, ki ga tožeča stranka očita tem institucijam, in razloge, zaradi katerih tožeča stranka meni, da med ravnanjem in škodo, ki naj bi jo utrpela, obstaja vzročna zveza (sodba Sodišča prve stopnje z dne 29. januarja 1998 v zadevi Dubois et Fils proti Svetu in Komisiji, T-113/96, Recueil, str. II-125, točki 29 in 30).
- 69 Kot izhaja iz trditev tožečih strank, ti menita, da sta utrpeli škodo, ker toženi stranki v obdobju, ki ga je določil ORS, nista sprejeli sprememb skupnostne ureditve uvoza banan za uskladitev z obveznostmi, ki jih je Skupnost prevzela na podlagi sporazumov STO.
- 70 Tožba, v nasprotju s tem, kar trdita toženi stranki, tako vsebuje elemente, na podlagi katerih je mogoče ugotoviti, kakšno ravnanje tožeči stranki očitata toženima strankama, in za katero menita, da je vzrok za škodo, ki jima je nastala.

- 71 Iz trditev o utemeljenosti tožbe, ki sta jih navedli toženi stranki, med drugim izhaja, da sta lahko učinkovito pripravili obrambo glede pogojev za nastanek nepogodbene odgovornosti Skupnosti. Iz tega sledi, da Sodišče prve stopnje lahko o tej tožbi odloča polno seznanjeno s podatki v spisu in ob spoštovanju načela kontradiktornosti.
- 72 Zato je treba zavrnilo očitke toženih strank o neskladnosti tožbe z določbami člena 44(1)(c) Poslovnika.

Pristojnost Sodišča prve stopnje

Trditve strank

- 73 Komisija meni, da je uporaba dodatne carinske dajatve za proizvode, ki jih tožeči stranki uvažata na ozemlje Združenih držav Amerike, posledica odločitve vlade te države, ne pa akta institucije Skupnosti.
- 74 Poleg tega naj bi besedilo člena 288 ES impliciralo nujnost neposredne zveze med spornim aktom in dejavnostmi Skupnosti, pristojnost Sodišča prve stopnje pa ne more biti odvisna samo od formalnih trditev tožečih strank, na podlagi katerih naj bi njuna škoda izvirala iz aktov, ki sta jih sprejeli instituciji Skupnosti.

- 75 Tožeči stranki naj ne bi dokazali neposredne pripisljivosti take odločitve institucijama Skupnosti, ko zatrjujeta, da ameriška vlada ne bi nikdar povišala spornih uvoznih dajatev, če jih ne bi dovolil ORS po ugotovitvi nezdržljivosti skupnostne ureditve s pravili STO. Taka trditev nasprotno dokazuje, da je akt, katerega učinke tožeči stranki obžalujeta, akt, ki so ga Združene države Amerike sprejele v okviru izvrševanja svoje diskrecijske pravice. V teh okoliščinah Sodišče prve stopnje ne more biti pristojno za odločanje o tej tožbi (sodba Sodišča z dne 7. julija 1987 v združenih zadevah *Étoile commerciale* in *CNTA* proti Komisiji, 89/86 in 91/86, Recueil, str. 3005, točke od 18 do 20).
- 76 Tožeči stranki menita, da ni mogoče razumno zanikati obstoja vzročne zveze med škodo, ki sta jo utrpeli, in ravnanjem toženih institucij. Nobenega dvoma naj ne bi bilo, da ameriška vlada ne bi uvedla dodatne uvozne dajatve na proizvode tožečih strank, če ne bi dobila dovoljenja ORS, ker je Skupnost kršila pravila STO. Razlog za utrpeljeno škodo je treba iskati v dejstvu, da je bil odziv Združenih držav Amerike posledica tega, da je Skupnost kršila sporazume STO.

Presoja Sodišča prve stopnje

- 77 Povezane določbe člena 235 ES in člena 288 ES, drugi pododstavek, določajo pristojnost sodišča Skupnosti za odločanje v sporih glede nadomestila škode, ki jo povzročijo institucije Skupnosti ali njeni uslužbenci pri opravljanju svojih dolžnosti.
- 78 V tem primeru sta tožeči stranki zahtevali nadomestilo škode, ki naj bi jo utrpeli zaradi povišanja uvoznih dajatev, ki so jih uvedli organi Združenih držav Amerike na njihove proizvode, v skladu z dovoljenjem, ki ga je ORS dal po ugotovitvi nezdržljivosti ureditve skupnostnega uvoza banan s sporazumi STO.

- 79 Tožba temelji na nepogodbeni odgovornosti Skupnosti, ki je po mnenju tožečih strank podana zato, ker je vzrok za nastanek škode, ki sta jo utrpeli, to, da sta Svet in Komisija sprejela predpise, ki so po mnenju ORS nezdržljivi s sporazumi STO.
- 80 Sodišče prve stopnje je posledično, v skladu s členom 235 ES in členom 288, drugi odstavek, ES pristojno za odločitev o zadevnem odškodninskem zahtevku, ki drugače kot pri primeru v sodbi *Étoile commerciale* in *CNTA* proti Komisiji, točka 75 zgoraj, na katero se sklicuje Komisija, za temelj odgovornosti ne določa izključno odločbe nacionalnega organa.
- 81 Res je, da se v skladu z ustaljeno sodno prakso za nastanek odgovornosti Skupnosti predpostavlja, da je zatrjevano škodo mogoče pripisati ravnanju institucij Skupnosti. Vendar gre tukaj za temeljni pogoj, katerega izpolnitev je treba preveriti v okviru presoje, ali je vzročna zveza med zatrjevano škodo in ravnanjem institucij dovolj neposredna, ki ne dopušča, da bi se Sodišče prve stopnje izreklo za nepristojno, kakor hitro se zatrjuje, da je škodo mogoče pripisati ravnanju institucij Skupnosti.
- 82 Treba je torej zavrniti trditve Komisije glede nepristojnosti Sodišča prve stopnje, pri čemer to ne vpliva na presojo vzročne zveze med ravnanjem Sveta in Komisije ter zatrjevano škodo v okviru preučitve izpolnjevanja pogojev za nastanek nepogodbene odgovornosti.
- 83 V teh okoliščinah je treba tožbo razglasiti za dopustno.

Temelj

- 84 Odškodninski zahtevek tožečih strank je v načelu utemeljen na ureditvi nepogodbene odgovornosti Skupnosti zaradi nezakonitega ravnanja njenih organov. Tožeči stranki predlagata tudi, da se po analogiji uporabi ureditev nepogodbene odgovornosti, ki se uporablja za države članice v primeru kršitve njihovih skupnostnih obveznosti, ki jo ugotovi Sodišče v skladu s členom 226 ES. Končno, tožeči stranki se sklicujeta na ureditev nepogodbene odgovornosti, ki bi jo lahko pripisali Skupnosti, čeprav njeni organi niso ravnali nezakonito.

Odgovornost Skupnosti zaradi nezakonitega ravnanja njenih organov

- 85 Najprej je treba spomniti, kot izhaja iz ustaljene sodne prakse, da je nepogodbena odgovornost Skupnosti za nezakonito ravnanje njenih organov v smislu člena 288, drugi odstavek, ES podana ob izpolnitvi vseh pogojev, in sicer nezakonitosti ravnanja, ki se očita institucijam, resničnosti škode in vzročni zvezi med očitanim ravnanjem in zatrjevano škodo (sodba Sodišča z dne 29. septembra 1982 v zadevi *Oleifici Mediterranei proti EGS*, 26/81, Recueil, str. 3057, točka 16; sodbe Sodišča prve stopnje z dne 11. julija 1996 v zadevi *International Procurement Services proti Komisiji*, T-175/94, Recueil, str. II-729, točka 44; z dne 16. oktobra 1996 v zadevi *Efisol proti Komisiji*, T-336/94, Recueil, str. II-1343, točka 30, in z dne 11. julija 1997 v zadevi *Oleifici Italiani proti Komisiji*, T-267/94, Recueil, str. II-1239, točka 20).
- 86 Če eden izmed teh pogojev ni izpolnjen, je treba tožbo v celoti zavrniti, pri čemer ni potrebno obravnavati drugih pogojev (sodba Sodišča z dne 15. septembra 1994 v zadevi *KYDEP proti Svetu in Komisiji*, C-146/91, Recueil, str. I-4199, točki 19 in 81, in sodba Sodišča prve stopnje z dne 20. februarja 2002 v zadevi *Förde-Reederei proti Svetu in Komisiji*, T-170/00, Recueil, str. II-515, točka 37).

- 87 Za nezakonito ravnanje, ki se očita instituciji Skupnosti, mora biti podana zadostno izražena kršitev pravnega pravila, ki posameznikom podeljuje pravice (sodba Sodišča z dne 4. julija 2000 v zadevi Bergaderm in Goupil proti Komisiji, C-352/98 P, Recueil, str. I-5291, točka 42).
- 88 Odločilno merilo za presojo, ali je ta zahteva izpolnjena, je to, da zadevna institucija Skupnosti očitno in resno krši omejitev svojega pooblastila za odločanje po prostem preudarku.
- 89 V primeru, ko je polje odločanja po prostem preudarku te institucije znatno omejeno ali pa ga sploh ni, lahko že kršitev prava Skupnosti zadošča za ugotovitev o obstoju zadostno izražene kršitve (sodbi Sodišča prve stopnje z dne 12. julija 2001 v združenih zadevah Comafrica in Dole Fresh Fruit Europe proti Komisiji, T-198/95, T-171/96, T-230/97, T-174/98 in T-225/99, Recueil, str. II-1975, točka 134, in z dne 10. februarja 2004 v združenih zadevah Afrikanische Frucht-Compagnie in Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert proti Svetu in Komisiji, T-64/01 in T-65/01, Recueil, str. II-521, točka 71).
- 90 Odškodninski zahtevek tožečih strank je treba obravnavati ob upoštevanju navedenih ugotovitev.

Trditve strank

— Nezakonitosti, očitane toženima institucijama

- 91 Tožeči stranki očitata Svetu in Komisiji, da v obdobju petih mesecev, ki ga je določil ORS, nista uskladila skupnostne ureditve uvoza banan z obveznostmi, ki jih je

Skupnost prevzela s sporazumi STO. Ameriška dodatna dajatev, ki naj bi tožečima strankama povzročila znatno škodo, naj bi bila neposredna posledica ohranitve te ureditve v veljavi, katere nezdružljivost s sporazumi STO je ugotovil ORS.

- 92 Tožeči stranki menita, da ohranitev te ureditve v veljavi nasprotuje nekaterim temeljnim načelom pravnega reda Skupnosti, med katerimi je tudi načelo *pacta sunt servanda*. S tega vidika naj Skupnost ne bi izpolnila obveznosti, ki jih ima kot članica STO glede na zavezujočo naravo sporazumov STO in DPPRS.
- 93 Toženi stranki naj bi prav tako kršili načeli varstva upravičenih pričakovanj in pravne varnosti. Vsak državljan bi moral uživati pravno gotovost, da mu ne bo treba nositi posledic nezakonitega ravnanja organov Skupnosti. Tožeči stranki se sklicujeta, da sta imeli upravičeno pričakovanje, ki ni v tem, da se bodo tarifne koncesije, dogovorjene z Združenimi državami Amerike, v obliki prvotne uvozne dajatve po stopnji 3,5 % še naprej uporabljale, ampak to, da se te koncesije ne bodo spremenile zaradi nezakonitega ravnanja institucij Skupnosti. Vendar naj ta ne bi prilagodila svojih predpisov pravilom STO, čeprav je po svojim trgovskim partnerjem zagotovila, da ima namen spoštovati sklepe ORS, in je bil rok, dogovorjen zato, izjemoma podaljšan.
- 94 Toženi instituciji naj bi poleg tega kršili lastninsko pravico in pravico do gospodarske pobude tožečih strank, varovano z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP), ki je bila podpisana 4. novembra 1950 v Rimu. V tem primeru naj bi bili tožeči stranki prisiljeni plačati prohibitivne dajatve na uvoz akumulatorjev v Združene države Amerike in preseliti svoje proizvodne obrate.

- 95 Nazadnje naj bi Svet in Komisija kršila načelo dobrega upravljanja, s tem da nista uskladila spornih predpisov Skupnosti s pravili STO in podcenila vpliv, ki bi ga lahko imelo sprejetje ameriških povračilnih ukrepov za dejavnost subjektov pod njihovo upravo.
- 96 Toženi instituciji ugovarjata, da je Skupnost vedno skušala izpolniti vse svoje mednarodne obveznosti, med katerimi so tudi obveznosti iz lomejskih konvencij in sporazumov STO.
- 97 Glede na to, da so pogajanja in zagotovitev nadomestil eden izmed načinov reševanja sporov, tožeči stranki ne moreta imeti upravičenih pričakovanj, da se bo namesto pogajanja o nadomestilih spremenila ureditev uvoza banan. Poleg tega odškodninske terjatve proti Skupnosti ne temeljijo na obstoju pridobljene pravice po obdržanju trgovinske koncesije tretje države, če Skupnost nima nobene obveznosti delovati z namenom pridobitve določene ravni tarifnih koncesij.
- 98 Zatrjevanih omejitev lastninske pravice nikakor ni mogoče primerjati z razlastitvijo in naj ne bi presegale običajnega tveganja katere koli trgovinske dejavnosti.
- 99 Končno naj ne bi bila storjena nobena kršitev načela dobrega upravljanja. Komisija se je pogajala z vsemi zadevnimi članicami STO, da bi našla splošno sprejemljivo rešitev in skušala Združenim državam Amerike ponuditi, da bi se izognila enostranskemu umiku koncesij, nadomestilo v obliki dostopa določenih ameriških proizvodov na trg Skupnosti.

— Pravna narava določb, ki naj bi jih toženi stranki kršili

- 100 Tožeči stranki menita, da so vsa načela, ki jih toženi stranki nista spoštovali, prednostna in so namenjena varstvu posameznikov. Pred uvedbo ameriške dodatne dajatve je ureditev STO tožečima strankama neposredno zagotavljala pravico do uvoza njunih proizvodov v Združene države ob plačilu prvotne uvozne dajatve po nižani stopnji 3,5 %. Če predpostavimo, da sporazumov STO ni mogoče šteti za neposredno uporabne, bi moral biti tak učinek priznan sklepu ORS, s katerim je bila Skupnost obsojena, ki izpolnjuje vse pogoje, ki jih je za to določila sodna praksa Skupnosti.
- 101 Toženi stranki odgovarjata, da določbe sporazumov STO ustvarjajo pravice samo za pogodbene stranke, ne pa tudi za posameznike. Enako naj bi veljalo za sklepe ORS, ki zgolj razlagajo pravila STO.
- 102 Sporazumi STO urejajo in upravljajo mednarodne trgovinske odnose le med samimi subjekti mednarodnega prava. Tarifne koncesije, ki so jih sprejele članice STO, dopuščajo dostop do nacionalnega trga, vendar tega dostopa ali določene ravni cen na trgu ne zagotavljajo, niti gospodarskim subjektom neposredno ne podeljujejo pravice do določene tarifne obravnave ali pravice, ki bi jo lahko uveljavljali proti institucijam Skupnosti.
- 103 Skupnost, ki začasno in v obdobju, ki je potrebno za iskanje rešitve spora na področju banan, sprejema prekinitvev ameriških koncesij, naj bi zastopala stališče, ki je popolnoma v skladu s pravili STO, povečanje ameriških uvoznih dajatev na akumulatorje pa pomeni zgolj njihovo uporabo.

104 Glede na to, da se tožeči stranki ne moreta sklicevati na sporazume STO, prav tako ne moreta zatrjevati kršitev načela *pacta sunt servanda* ali upravičenih pričakovanj glede spoštovanja teh sporazumov.

— Resnost zatrjevanih kršitev

105 Tožeči stranki poudarjata, da so kršitve, ki sta jih storili toženi stranki, zadostno izražene za nastanek nepogodbene odgovornosti Skupnosti. Treba bi bilo ugoditi temu, da so bile kršene norme dovolj jasne in razumljive in, drugič, da toženima institucijama ni bilo puščeno polje odločanja po prostem preudarku za uskladitev skupnostnih predpisov, nezdružljivih s sporazumi STO, ob upoštevanju podrobnejših opredelitev, določenih za to s priporočili in sklepi ORS. Še več, Skupnost naj bi vztrajala pri nespoštovanju prava STO in deloma prava Skupnosti, tudi po izteku roka petnajstih mesecev, ki ji ga je naložil rzsodnik za uskladitev s pravili STO.

106 Toženi stranki menita, da glede na zapletenost situacij, ki jih je bilo treba urediti, in težavnost uporabe in razlage zadevnih določb niti najmanj nista prekoračili okvirov svojega pooblastila za odločanje po prostem preudarku. Toženima strankama ni mogoče očitati, da nista sprejeli potrebnih ukrepov, saj sta Uredbi št. 1637/98 in št. 2362/98, ki sta predmet novega postopka, ki so ga sprožile Združene države Amerike, uvedli skupnostno ureditev uvoza, ki se razlikuje od prvotne ureditve.

107 Glede tega bi bilo treba opozoriti na vlogo, ki jo je imela prekinitev koncesij, predvidena v členu 22 DPPRS, ki za polno izpolnitvijo priporočil ORS pomeni naslednjo najboljšo rešitev. Iz člena 3(7) DPPRS, ki daje prednost izbiri vzajemno dogovorjene rešitve, izhaja široko pooblastilo za odločanje po prostem preudarku

pristojnih organov članic STO, ki jim dopušča, da, čeprav začasno, odstopijo od svojih obveznosti, ki izhajajo iz sporazumov STO.

Presoja Sodišča prve stopnje

— Uvodno vprašanje, ali se je na pravila STO mogoče sklicevati

- 108 Preden začnemo preizkus zakonitosti ravnanja institucij Skupnosti, je treba odločiti glede vprašanja, ali sporazumi STO dajejo posameznikom v Skupnosti pravico, da se sklicujejo nanje v sodnem postopku, v katerem izpodbijajo veljavnost skupnostne ureditve, če je ORS odločil, da je tako ta kot tudi ureditev, ki jo je Skupnost sprejela naknadno zaradi uskladitve z zadevnimi pravili STO, z njimi nezdružljiva.
- 109 Tožeci stranki se glede tega sklicujeta na načelo *pacta sunt servanda*, ki se dejansko nahaja v številnih pravnih pravilih, ki jih morajo institucije Skupnosti spoštovati pri izvrševanju svojih nalog, in pomeni temeljno načelo vsakega pravnega reda in zlasti mednarodnega pravnega reda (sodba Sodišča z dne 16. junija 1998 v zadevi Racke, C-162/96, Recueil, str. I-3655, točka 49).
- 110 Vendar načela *pacta sunt servanda* ni mogoče učinkovito uveljavljati proti toženima institucijama, saj v skladu z ustaljeno sodno prakso sporazumi STO načeloma, upoštevaje njihovo naravo in sistematiko, ne spadajo med pravila, ob upoštevanju katerih sodišče Skupnosti nadzira zakonitost ravnanja institucij Skupnosti (sodba Sodišča z dne 23. novembra 1999 v zadevi Portugalska proti Svetu, C-149/96,

Recueil, str. I-8395, točka 47; sklep Sodišča z dne 2. maja 2001 v zadevi OGT Fruchthandelsgesellschaft, C-307/99, Recueil, str. I-3159, točka 24; sodbe Sodišča 12. marca 2002 v združenih zadevah Omega Air in drugi, C-27/00 in C-122/00, Recueil, str. I-2569, točka 93; z dne 9. januarja 2003 v zadevi Petrotub in Republica proti Svetu, C-76/00 P, Recueil, str. I-79, točka 53, in z dne 30. septembra 2003 v zadevi Biret International proti Svetu, C-93/02 P, Recueil, str. I-10497, točka 52).

- 111 Dejansko Sporazum o ustanovitvi STO temelji na vzajemnosti in medsebojnih ugodnostih, kar ta sporazum razlikuje od sporazumov, ki jih je Skupnost sklenila s tretjimi državami in ki uvajajo določeno asimetrijo v obveznostih. Vendar ni sporno, da nekateri najpomembnejši trgovinski partnerji Skupnosti sporazumov STO ne uvrščajo med norme, ob upoštevanju katerih bi njihovi sodni organi nadzorovali zakonitost njihovih nacionalnih pravnih pravil. S tem bi torej tvegali, da nadzor zakonitosti ravnanja institucij Skupnosti ob upoštevanju teh norm povzroči neravnotežje pri uporabi pravil STO, pri čemer bi bili zakonodajni ali izvršilni organi Skupnosti prikrajšani za diskrecijo, ki jo imajo podobni organi trgovinskih partnerjev Skupnosti (sodba v zadevi Portugalska proti Svetu, točka 110 zgoraj, točke od 42 do 46).
- 112 Na drugi strani bi bila posledica naložitve obveznosti sodnim organom, da odstopijo od uporabe pravil notranjega prava, ki niso združljiva s sporazumi STO, to, da bi zakonodajnim in izvršilnim organom pogodbenih strank odvzela možnost, ki jo daje člen 22 DPPRS, in sicer najti čeprav začasno rešitev, doseženo s pogajanjem, z namenom doseči vzajemno sprejemljivo nadomestilo (sodba v zadevi Portugalska proti Svetu, točka 110 zgoraj, točki 39 in 40).
- 113 Iz tega izhaja, da morebitna kršitev pravil STO toženih institucij načeloma ne more povzročiti nastanka nepogodbene odgovornosti Skupnosti (sodbe Sodišča prve stopnje z dne 20. marca 2001 v zadevi Cordis proti Komisiji, T-18/99, Recueil, str. II-913, točka 51; Bocchi Food Trade International proti Komisiji, T-30/99, Recueil, str. II-943, točka 56, in T. Port proti Komisiji, T-52/99, Recueil, str. II-981, točka 51).

114 Sodišče prve stopnje je pristojno za nadzor zakonitosti ravnanja toženih institucij ob upoštevanju pravil STO le v primeru, da je Skupnost skušala izpolniti določeno obveznost, prevzeto v okviru STO, ali v primeru, da akt Skupnosti izrecno napotuje na točno opredeljene določbe sporazumov STO (glede GATT 1947 glej sodbi Sodišča z dne 22. junija 1989 v zadevi Fediol proti Komisiji, 70/87, Recueil, str. 1781, točke od 19 do 22, in z dne 7. maja 1991 v zadevi Nakajima proti Svetu, C-69/89, Recueil, str. I-2069, točka 31, glede sporazumov STO pa sodbi Portugalska proti Svetu, točka 110 zgoraj, točka 49, in Biret International proti Svetu, točka 110 zgoraj, točka 53).

115 Vendar tudi če obstaja sklep ORS, s katerim je ugotovljena nezdržljivost ukrepov, ki jih je sprejela članica, s pravili STO, se nobena od teh dveh izjem v tem primeru ne uporablja.

— Izjema, ki izhaja iz namena izpolnitve določene obveznosti, prevzete v okviru STO

116 Skupnost s tem, da se je po sprejetju sklepa ORS z dne 25. septembra 1997 zavezala uskladiti se s pravili STO, ni nameravala prevzeti določene obveznosti v okviru STO, kar bi lahko upravičevalo izjemo od tega, da se pred sodiščem Skupnosti ni mogoče sklicevati na pravila STO, in mu dopustilo, da ob upoštevanju teh pravil opravi nadzor zakonitosti ravnanja institucij Skupnosti.

117 Res je, da je DPPRS glede na GATT 1947 okrepil mehanizem reševanja sporov, zlasti glede sprejetja poročil ugotovitvenih svetov.

- 118 Tako člen 3(7) DPPRS poudarja, da je navadno prvi cilj mehanizma za reševanje sporov umik ukrepov, za katere se ugotovi, da niso v skladu z določbami sporazumov STO. Prav tako člen 22(1) DPPRS daje prednost doslednemu izvajanju priporočila za uskladitev ukrepa s sporazumi STO.
- 119 Poleg tega stranke v sporu poročilo pritožbenega organa, v smislu člena 17(14) DPPRS, ki ga je, kot v tem primeru, potrdil ORS, sprejmejo brezpogojno. Nazadnje člen 22(7) določa, da te sprejmejo kot dokončno odločitev rabsodnika, s katero je določena raven prekinitve koncesij.
- 120 Ostaja pa dejstvo, da DPPRS v vsakem primeru pripisuje velik pomen pogajanjem med članicami STO, strankami v sporu (sodba v zadevi Portugalska proti Svetu, točka 110 zgoraj, točke od 36 do 40).
- 121 DPPRS tako vpleteni članici STO nudi več načinov za izvršitev priporočila ali sklepa ORS, s katerim je ugotovljena nezdružljivost ukrepa s pravili STO.
- 122 Kadar takojšnji umik nezdružljivega ukrepa ni izvedljiv, DPPRS v členu 3(7) predvideva možnost, da se prikrajšani članici zagotovi nadomestilo ali dovoli, da v pričakovanju umika nezdružljivega ukrepa začasno preneha uporabo koncesij ali izpolnjevanje drugih obveznosti (glej sodbo v zadevi Portugalska proti Svetu, točka 110 zgoraj, točka 37).

- 123 Če članica STO v skladu s členom 22(2) DPPRS ne izpolni priporočil in sklepov ORS v roku, ki ji je bil določen, zadevna članica, če se to od nje zahteva, najpozneje ob izteku roka začne pogajanja s članico, ki se je pritožila, da bi poiskala medsebojno sprejemljivo nadomestilo.
- 124 Če v roku 20 dni po izteku razumnega roka, predvidenega v členu 21(3) DPPRS, ni bila dogovorjeno ustrezno nadomestilo za uskladitev s pravili STO, lahko stranka, ki je vložila pritožbo, od ORS zahteva, naj ji dovoli prekinitve uporabe koncesij ali drugih obveznosti na podlagi sporazumov STO za to članico.
- 125 Tako tudi po izteku roka, določenega za uskladitev ukrepa, razglašenega za nezdržljivega s pravili STO, in po odobritvi in sprejetju nadomestnih ukrepov ali prekinitvi koncesij v skladu s členom 22(6) DPPRS ostajajo v vsakem primeru pogajanja med strankami v sporu pomembna.
- 126 Člen 22(8) DPPRS tako poudarja začasnost prekinitve koncesij ali drugih obveznosti in omejuje trajanje „do ukinitve ukrepa, za katerega je bilo ugotovljeno, da ni združljiv z zadevnim sporazumom, dokler članica, ki mora uresničiti priporočila ali sklepe, ne zagotovi rešitve glede izničenja ali zmanjšanja koristi ali se ne doseže medsebojno zadovoljiva rešitev“.
- 127 Ta določba v skladu s členom 21(6) določa tudi, da ORS še naprej nadzoruje izvrševanje sprejetih priporočil ali sklepov.

- 128 Kadar ni soglasja glede združljivosti ukrepov, sprejetih za uskladitev s priporočili in sklepi ORS, člen 21(5) DPPRS določa, da se o sporu odloči „s pomočjo teh postopkov reševanja sporov“, kar vključuje iskanje rešitve, dosežene s pogajanjem med strankami.
- 129 Načini reševanja sporov, določeni z DPPRS, niso bili izčrpani niti z iztekom roka, ki ga je ORS določil Skupnosti za uskladitev njene ureditve uvoza banan s sklepom ORS z dne 25. septembra 1997, niti s sklepom z dne 9. aprila 1999, s katerim so razsodniki ORS izrecno ugotovili nezdržljivost nove ureditve uvoza banan, sprejete z uredbama št. 1637/98 in št. 2362/98.
- 130 V tem okviru bi lahko bila posledica nadzora sodišča Skupnosti nad zakonitostjo ravnanja toženih institucij ob upoštevanju pravil STO poslabšanje položaja pogajalcev Skupnosti pri iskanju vzajemno sprejemljive rešitve spora, ki je združljiva s pravili STO.
- 131 V teh okoliščinah bi naložitev obveznosti sodnim organom, naj odstopijo od uporabe pravil notranjega prava, ki niso združljiva s sporazumi STO, zakonodajnim ali izvršilnim organom pogodbenih strank odvzela možnost, ki jo daje zlasti člen 22 DPPRS, in sicer najti čeprav začasno rešitev, doseženo s pogajanjem (sodba Portugalska proti Svetu, točka 110 zgoraj, točka 40).
- 132 Tožeči stranki torej iz člena 21 in 22 DPPRS nepravilno sklepata, da ima član STO obveznost, da se v določenem roku uskladi s priporočili in sklepi organov STO, in

trdita, da so sklepi ORS izvršilni naslov, razen če pogodbene stranke temu soglasno nasprotujejo.

133 Poleg tega je Svet z novo spremembo ureditev uvoza banan, sprejeto z Uredbo št. 216/2001, nadaljeval usklajevanje različnih nasprotujočih si ciljev. Preambula Uredbe št. 216/2001 tako v uvodni izjavi 1 navaja, da je bilo opravljeno veliko pogovorov, zlasti da bi se „upoštevali sklepi posebne skupine“, in v uvodni izjavi 2, da nova predvidena ureditev uvoza najučinkoviteje jamči tako „doseganje ciljev [SUT za banane] v zvezi s proizvodnjo v Skupnosti in povpraševanjem potrošnikov“ kot „skladnost s pravili mednarodnega trgovanja“.

134 Združene države Amerike so v zameno za zavezo Skupnosti, da bo pred 1. januarjem 2006 vzpostavila zgolj tarifno ureditev za uvoz banan, v skladu z dogovorom z dne 11. aprila 2001 začasno prekinile z odmero dodatne carinske dajatve.

135 Vendar bi tak rezultat lahko ogrozil poseg sodišča Skupnosti, ki bi z namenom povrnitve škode, ki sta jo utrpeli tožeči stranki, opravilo nadzor zakonitosti zadevnega ravnanja toženih institucij ob upoštevanju pravil STO.

136 Glede tega je treba poudariti, da, kot so to izrecno poudarile Združene države Amerike, dogovor z dne 11. aprila 2001 sam po sebi ne pomeni medsebojno dogovorjene rešitve v smislu člena 3(6) DPPRS in da vprašanje izvedbe priporočil in

sklepov ORS Skupnosti 12. julija 2001, torej po vložitvi te tožbe, ostaja na dnevnem redu zasedanja ORS.

- 137 Iz tega izhaja, da toženi instituciji s tem, da sta spremenili sporno skupnostno ureditev uvoza banan, nista nameravali izpolniti določenih obveznosti, ki izhajajo iz pravil STO, ob upoštevanju katerih je ORS ugotovil nezdržljivost te ureditve.
- 138 Sicer pa je glede tega treba navesti, kot to izhaja iz uvodnih izjav Uredbe št. 1637/98, da je Svet v tem primeru, poleg tega, da je upošteval cilje SUT za banane, skušal z uporabo različnih načinov reševanja sporov, določenih v DPPRS, uskladiti mednarodne obveznosti, ki jih je Skupnost prevzela, tako v okviru STO kot tudi do drugih podpisnic Četrte konvencije iz Lomeja.
- 139 Ta namen potrjuje člen 20(e) Uredbe št. 404/93, spremenjene z Uredbo št. 1637/98. Ker ta člen pojasnjuje, da določbe, za potrebe uporabe Naslova IV Uredbe št. 404/93 o ureditvi trgovine z bananami s tretjimi državami, za sprejetje katerih je bila Komisija pooblaščen, vsebujejo ukrepe, potrebne za spoštovanje obveznosti, ki izvirajo iz sporazumov, ki jih je sklenila Skupnost v skladu s členom 300 ES, ta določba obsega celoto prevzetih obveznosti iz sporazumov, ne da bi dajala prednost obveznostim, ki jih je Skupnost prevzela v okviru sporazumov STO.
- 140 Poleg tega si je zakonodajalec Skupnosti v uvodni izjavi 9 Uredbe 1637/98 izrecno pridržal možnost preučitve izvajanja te uredbe po ustrezno dolgem poskusnem obdobju.

— Izjema, ki temelji na izrecnem napotilu na točno opredeljene določbe sporazumov STO

¹⁴¹ Ni mogoče šteti, da SUT za banane, kot je bila vzpostavljena z Uredbo št. 404/93 in nato spremenjena, izrecno napotuje na točno opredeljene določbe sporazumov STO (v tem smislu glej sklep v zadevi OGT Fruchthandelsgesellschaft, točka 110 zgoraj, točka 28).

¹⁴² Zlasti iz preambule različnih uredb, ki spreminjajo ureditev uvoza banan, ne izhaja, da se je zakonodajalec Skupnosti skliceval na posebne določbe sporazumov STO, medtem ko je nameraval to ureditev uskladiti s temi sporazumi.

¹⁴³ Tako Uredba št. 2362/98 ne vsebuje nobenega izrecnega napotila na točno opredeljene določbe iz sporazumov STO (sodbe Cordis proti Komisiji, točka 113 zgoraj, točka 59; Bocchi Food Trade International proti Komisiji, točka 113 zgoraj, točka 64, in T. Port proti Komisiji, točka 113 zgoraj, točka 59).

¹⁴⁴ Iz tega sledi, da, glede na to, da je ORS ugotovil nezdržljivost, pravila STO v obravnavanem primeru bodisi zaradi posebnih obveznosti, katere naj bi Skupnost skušala izvršiti, bodisi zaradi izrecnega napotila na točno opredeljene določbe ne pomenijo norm, po katerih je mogoče presojeti zakonitost ravnanja institucij.

¹⁴⁵ Iz zgoraj navedenih ugotovitev izhaja, da tožeči stranki v svojem odškodninskem zahtevku ne moreta učinkovito trditi, da je ravnanje, ki se očita Svetu in Komisiji, v nasprotju s pravili STO.

- 146 Očitki tožečih strank glede kršitve načel varstva upravičenih pričakovanj in pravne varnosti, nespoštovanja lastninske pravice in gospodarske pobude in na koncu nespoštovanja načela dobrega upravljanja temeljijo na predpostavki, da ravnanje, ki se očita toženima institucijama, nasprotuje pravilom STO.
- 147 Ker se ta pravila ne nahajajo med tistimi, po katerih sodišče Skupnosti nadzira zakonitost ravnanja institucij Skupnosti, je treba posledično tudi te očitke zavrni.
- 148 Iz navedenega izhaja, da ravnanja toženih institucij ne moremo šteti za nezakonito in trditev tožečih strank, ki se nanašajo na pravno naravo norm in domnevno nespoštovanih načel ter domnevno resnost njenih kršitev, ni treba obravnavati.
- 149 Kakor hitro nezakonitost ravnanja, ki se očita toženima institucijama, ni izkazana, eden izmed treh kumulativnih pogojev za podanost nepogodbene odgovornosti Skupnosti za nezakonito ravnanje njenih organov ni izpolnjen.
- 150 V navedenih okoliščinah je treba odškodninsko tožbo tožečih strank, ki temelji na navedeni ureditvi odgovornosti, zavrni, pri čemer pa v tem okviru ni treba preučiti, ali sta izpolnjena druga dva pogoja, ki se nanašata na resničnost škode in obstoj vzročne zveze med zatrjevanim ravnanjem in utrpelo škodo (sodba Sodišča z dne 9. septembra 1999 v zadevi Lucaccioni proti Komisiji, C-257/98 P, Recueil, str. I-5251, točka 14, in sodba Sodišča prve stopnje z dne 24. aprila 2002 v zadevi EVO proti Svetu in Komisiji, T-220/96, Recueil, str. II-2265, točka 39).

Uporaba pravili o nepogodbeni odgovornosti držav članic po analogiji

- 151 Tožeči stranki v bistvu navajata, da je odločitev razsodnikov z dne 9. aprila 1999, s katero so bili povračilni ukrepi proti skupnostnim izvozom dovoljeni, mogoče primerjati s sodbo Sodišča, s katero je bila na podlagi člena 226 ES ugotovljena neizpolnitev skupnostnih obveznosti države članice. Sodišče Skupnosti bi torej tožecima strankama moralo priznati pravico do nadomestila škode, povzročene z nezakonitim ravnanjem toženih strank (sodbi Sodišča z dne 19. novembra 1991 v združenih zadevah Francovich in drugi, C-6/90 in C-9/90, Recueil, str. I-5357, in z dne 5. marca 1996 v združenih zadevah Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, Recueil, str. I-1029).
- 152 Toženi instituciji menita, da se v obravnavanem primeru sodna praksa Sodišča glede nepogodbene odgovornosti držav članic za kršitev skupnostnih obveznosti ne uporablja.
- 153 Za Sodišče prve stopnje zadostuje ugotovitev, da tudi ob predpostavki, da se priporočila in sklepi ORS lahko obravnavajo kot sodbe Sodišča, odškodninski zahtevek tožečih strank temelji uporabi po analogiji ureditve odgovornosti Skupnosti, ki temelji na predpostavki nezakonitosti ravnanja toženih institucij.
- 154 Ko nezakonitost ravnanja, ki se v tem primeru očita zadevnima strankama, ni dokazana, je tak zahtevek mogoče le zavrniti zaradi neutemeljenosti.

Odgovornost Skupnosti glede na to, da nezakonito ravnanje njenih organov ni podano

Načelo nepogodbene odgovornosti Skupnosti glede nato, da nezakonito ravnanje njenih organov ni podano

— Trditve strank

¹⁵⁵ Tožeči stranki menita, da so ob predpostavki, da bi toženi stranki lahko zakonito odstopili od odločitev STO, pogoji, katerim je po sodni praksi Skupnosti podvržena nepogodbena odgovornost Skupnosti za škodo, ki jo povzročijo njeni organi, čeprav njihovo nezakonito ravnanje ni podano, v vsakem primeru izpolnjeni, in sicer resničnost utrpljene škode, vzročna zveza med to in ravnanjem institucij Skupnosti ter neobičajna in posebna narava škode (sodba Sodišča prve stopnje z dne 28. aprila 1998 v zadevi Dorsch Consult proti Svetu in Komisiji, T-184/95, Recueil, str. II-667, točka 59, po pritožbi potrjena s sodbo Sodišča z dne 15. junija 2000 v zadevi Dorsch Consult proti Svetu in Komisiji, C-237/98 P, Recueil, str. I-4549).

¹⁵⁶ Toženi stranki ugovarjata, da načela nepogodbene odgovornosti Skupnosti, ob tem, da nezakonito ravnanje njenih organov ni podano, ni mogoče šteti za splošno načelo, ki je skupno pravnim ureditvam držav članic v smislu člena 288, drugi odstavek, ES. V vsakem primeru tako načelo še nikoli ni bilo potrjeno v sodni praksi Skupnosti in tožeči stranki nista izpolnili strogih pogojev te ureditve odgovornosti, ki jih predpisujejo nacionalne pravne ureditve, ki jo priznavajo.

— Presoja Sodišča prve stopnje

- 157 Kadar nezakonitost ravnanja, ki se ga kot v tem primeru pripisuje institucijama Skupnosti, ni ugotovljena, to ne pomeni, da podjetja, kot kategorija gospodarskih subjektov, ki nosi nesorazmerni del bremena, izhajajočega iz omejitve dostopa na izvozne trge, ne morejo v nobenem primeru dobiti nadomestila na podlagi nepogodbene odgovornosti Skupnosti (glej v tem smislu sodbo Sodišča z dne 29. septembra 1987 v zadevi De Boer Buizen proti Svetu in Komisiji, 81/86, Recueil, str. 3677, točka 17).
- 158 Dejansko na členu 288, drugi odstavek, ES temelji obveznost, ki Skupnosti nalaga povrnitev škode, ki jo povzročijo njene institucije na podlagi „splošnih načel, ki so skupna pravnim ureditvam držav članic“, ne da bi bil posledično obseg teh načel omejen le na ureditev nepogodbene odgovornosti Skupnosti za nezakonito ravnanje omenjenih institucij.
- 159 Vendar nacionalne pravne ureditve nepogodbene odgovornosti posameznikom, čeprav v različnih obsegih, na posebnih področjih in na različne načine, dopuščajo, da v sodnem postopku prejmejo odškodnino za določeno škodo, tudi takrat, kadar nezakonito ravnanje povzročitelja škode ni podano.
- 160 V primeru škode, povzročene z ravnanjem institucij Skupnosti, katerega nezakonitost ni dokazana, je lahko podana nepogodbena odgovornost Skupnosti, če so kumulativno izpolnjeni pogoji glede resničnosti škode, vzročne zveze med to in ravnanjem institucij Skupnosti ter neobičajne in posebne narave zadevne škode (sodba z dne 15. junija 2000 v zadevi Dorsch Consult proti Svetu in Komisiji, točka 155 zgoraj, točka 19).

161 Preučiti je torej treba, ali so ti trije pogoji v tem primeru izpolnjeni.

Obstoj resnične in gotove škode

— Trditve strank

162 Tožeči stranki navajata, da njuno škodo sestavlja, prvič, 96,5 % povečanje uvoznih dajatev, ki jih je ameriška uprava odmerila na njun uvoz akumulatorjev v Združenih državah Amerike in, drugič, stroški, nastali zaradi ustanovitve in preselitve proizvodnih obratov za te proizvode, kar sta bili prisiljeni storiti zaradi navedenega gospodarskega povračilnega ukrepa. Temu je treba dodati še zmanjšanje prometa zaradi prilagoditve zadevnih proizvodnih obratov.

163 V postopku sta tožeči stranki pojasnili, da sta jima pospešitev proizvodnje v proizvodni enoti akumulatorjev v Združenih državah Amerike in preoblikovanje obrata iz druge tretje države v tovarno za proizvodnjo teh proizvodov omogočila kar najbolj zmanjšati negativni vpliv dodatne carinske dajatve in rešiti njun delež na ameriškem trgu. Tožečima strankama se torej ni zmanjšal obseg prodaje, temveč naj bi utrpeli le premoženjsko škodo.

164 Toženi stranki odgovarjata, da prodajne pogodbe, ki vežejo tožeči stranki z njunimi amerišskimi strankami, predvidevajo spremembo cen njunih proizvodov in da ni bilo dokazano, da bi zadevne osebe v ta namen začele s pogajanjem. Zaradi sprejetja klavzul, ki omejujejo povečanje njihovih cen, naj bi bili tožeči stranki sami odgovorni za finančne neugodnosti, ki naj bi izhajale iz dodatne carinske dajatve. Toženi stranki dodajata, da dogovor tožečih strank o distribuciji, v katerem cene, dogovorjene s kupcem, temeljijo na klavzuli fob (franko ladja), nalaga izključno

kupcu tveganje spremembe uvoznih carinskih dajatev. Dejansko naj bi bil znesek uvoznih dajatev v Združene države, skupaj z zneski za prevoz in zavarovanja, prištet prvotno dogovorjeni ceni fob.

165 Tožeči stranki prav tako nista dokazali, da svojih akumulatorjev nista mogli izvoziti v druge države in se tako izogniti vsakršnemu zmanjšanju koristi. Nazadnje naj bi njuni ukrepi preselitve, daleč od tega, da bi povzročili škodo, nasprotno pomenili dostop do donosnejše visokotehnološke proizvodnje.

— Presoja Sodišča prve stopnje

166 Iz trditev toženih institucij izhaja, da se v bistvu omejujeta na to, da zanikata, da bi tožeči stranki utrpeli drugo premoženjsko izgubo, kot je ta, ki je posledica njihovih odločitev.

167 Iz tega izhaja, da Svet in Komisija načeloma ne izpodbijata resničnosti in gotovosti škode, ki sta jo utrpeli tožeči stranki zaradi ameriške uvedbe dodatne carine na uvoze akumulatorjev s poreklom iz Skupnosti.

168 Zlasti zaradi dejstva, da priznavata, da pogodba o distribuciji, ki sta jo sklenili tožeči stranki, nalaga tveganje spremembe uvoznih carinskih dajatev izključno kupcu, toženi stranki ne moreta zanikati, da sta morali tožeči stranki nujno nositi najmanj gospodarsko škodo zaradi nesporne podražitve njihovih proizvodov na trgu Združenih držav z nenadnim povečanjem ameriških uvoznih dajatev *ad valorem* na 100 %.

- 169 Poleg tega statistični podatki, ki jih je predložila Komisija, potrjujejo trditve tožečih strank, saj nesporno izkazujejo občuten padec skupne vrednosti uvoza svinčeno-kislinskih akumulatorjev s poreklom iz Skupnosti v Združene države.
- 170 V tem okviru Sodišče prve stopnje ugotavlja, da je pogoj, ki se nanaša na resničnost in gotovost škode, ki sta jo utrpeli tožeči stranki, izpolnjen.

Vzročna zveza med povzročeno škodo in ravnanjem toženih institucij

— Trditve strank

- 171 Tožeči stranki menita, da zadošča, če povzročena škoda dovolj neposredno izvira iz ravnanja institucij Skupnosti, ne da bi bila glede tega potrebna absolutno neposredna vzročna zveza. V tem primeru naj bi ameriška dodatna carinska dajatev gotovo izhajala iz ohranitve skupnostne ureditve uvoza banan, nezdružljive s pravili STO.
- 172 Namen ameriških organov, da sprejmejo povračilne ukrepe in seznam zadevnih proizvodov, naj bi bil dobro znan. Nepomembno naj bi bilo, da bi bil lahko vsak gospodarski subjekt Skupnosti prizadet in da so imele Združene države Amerike pravico določiti zadevne sektorje ali se odzvati na druge načine, ki jih predvidevajo ali dopuščajo pravila STO.

- 173 Toženi stranki zanikata vsako vzročno zvezo med zatrjevano škodo in njunim ravnanjem. Dodatna carinska dajatev ni izhajala iz njunega dejanja, ampak iz enostranskega akta Združenih držav Amerike, na podlagi katerega je določen krog prizadetih gospodarskih subjektov Skupnosti. Ameriški organi bi lahko namesto akumulatorjev izbrali druge proizvode in bi poleg tega lahko proizvode s poreklom iz določenih držav članic Skupnosti oprostili dodatne carinske dajatve. Prav tako je raven tarifnega zvišanja ameriška vlada določila povsem svobodno.
- 174 Skupnosti torej ne moremo pripisati uvedbe nesorazmerne dajatve za zadevne gospodarske subjekte. Poleg tega stališča tožečih strank, ki se nanašajo na diskriminacijo, katere žrtve naj bi bile, dokazujejo, da vzročna zveza med ravnanjem toženih strank in zatrjevano škodo ni podana.
- 175 Umik koncesij članice STO ni niti samodejen niti obvezen. Tako postopek iz člena 22(1) in (2) DPPRS predvideva pogajanja o nadomestilih v obliki koncesij glede dostopa na trg, kadar se priporočila in sklepi ORS ne izvedejo v razumnem roku.
- 176 Poleg tega niti posredno ni nobene zveze med SUT za banane in odločitvami tožečih strank, da plačajo povečane carinske dajatve. Z nobenim aktom Skupnosti jima ni bi bila naložena obveznost izvažati v Združene države ali nadaljevati izvoz v novih okoliščinah niti ni bila izključena možnost ponovnih pogajanj o uvozni ceni oziroma možnost izvažanja njunih proizvodov drugam.

— Presoja Sodišča prve stopnje

- 177 Za utemeljevanje obstoja obveznosti Skupnosti, da nadomesti vse, tudi oddaljene škodljive posledice ravnanj njenih organov, se ni mogoče sklicevati na načela, skupna pravnim ureditvam držav članic, na katera napotuje člen 288, drugi odstavek, ES (glej po analogiji sodbi Sodišča z dne 4. oktobra 1979 v združenih zadevah Dumortier in drugi proti Svetu, 64/76 in 113/76, 167/78 in 239/78, 27/79, 28/79 in 45/79, Recueil, str. 3091, točka 21, in z dne 30. januarja 1992 v združenih zadevah Finsider in drugi proti Komisiji, C-363/88 in C-364/88, Recueil, str. I-359, točka 25; sklep Sodišča prve stopnje z dne 12. decembra 2000 v zadevi Royal Olympic Cruises in drugi proti Svetu in Komisiji, T-201/99, Recueil, str. II-4005, točka 26).
- 178 Dejansko pogoj vzročne zveze, ki ga zahteva člen 288, drugi odstavek, ES, predpostavlja obstoj dovolj neposredne zveze med ravnanjem institucij Skupnosti in škodo (sodba v zadevi Dumortier in drugi proti Svetu, točka 177 zgoraj, točka 21, in sodba Sodišča prve stopnje z dne 24. oktobra 2000 v zadevi Fresh Marine proti Komisiji, T-178/98, Recueil, str. II-3331, točka 118, po pritožbi potrjena s sodbo Sodišča z dne 10. julija 2003 v zadevi Komisija proti Fresh Marine, C-472/00 P, Recueil, str. I-7541).
- 179 Res je, da je ORS Združenim državam Amerike, na njihovo zahtevo, dovolil, da umaknejo koncesije v obliki povišanja dajatev na uvoz proizvodov s poreklom iz Skupnosti, česar pa niso bile dolžne storiti. Tudi po pridobitvi tega dovoljenja je ameriška vlada obdržala možnost, da nadaljuje reševanje spora, ki ga je imela s Skupnostjo, ne da bi proti njej sprejela povračilne ukrepe.
- 180 Ameriška vlada je prav tako uporabila možnost diskrecijske izbire, ko je na akumulatorje naložila svoj povračilni ukrep, od katerega je izvzela akumulatorje s poreklom iz določenih držav članic Skupnosti, in določila stopnjo povečanja uvoznih dajatev za zadevne proizvode na 96,5 %.

- 181 Ostaja dejstvo, da če ne bi bilo sporne skupnostne ureditve uvoza banan in ugotovitve ORS o njeni nezdržljivosti s pravili STO, Združene države Amerike ne bi mogle niti zaprositi niti dobiti dovoljenja ORS za prekinitev tarifnih koncesij za proizvode s poreklom iz Skupnosti do ravni izničenja ali zmanjšanja koristi, ki izhajajo iz ohranitve sporne skupnostne ureditve.
- 182 ORS je glede na znesek škode, ki jo je ameriško gospodarstvo utrpelo zaradi skupnostne ureditve uvoza banan, za katero je bilo razsojeno, da je nezdržljiva s pravili STO, določil vrednost trgovinske menjave, do katere je bilo ameriški upravi dovoljeno prekiniti tarifne koncesije do Skupnosti.
- 183 V navedenih okoliščinah je treba odvzem koncesij Skupnosti v obliki dodatnih uvoznih carinskih dajatev šteti za posledico, ki objektivno, glede na običajni potek in predvidljivost sistema reševanja sporov v okviru STO, ki ga je Skupnost sprejela, izhaja iz ohranitve v veljavi ureditve uvoza banan toženih institucij, ki je nezdržljiva s sporazumi STO.
- 184 Enostranska odločitev Združenih držav Amerike o uvedbi dodatne uvozne carinske dajatve za akumulatorjev s poreklom iz Skupnosti torej ni mogla pretrgati vzročne zveze, ki obstaja med škodo, ki jo je tožečima strankama povzročila uvedba zadevne dodatne dajatve, in sporno ohranitvijo ureditve uvoza banan toženih strank.
- 185 Ravnanje toženih institucij je torej dejansko pripeljalo do sprejetja povračilnega ukrepa ameriške uprave, ob upoštevanju postopkov, določenih v DPPRS, ki jih je Skupnost sprejela, tako da je treba to ravnanje šteti za odločilni vzrok za škodo, ki sta jo utrpeli tožeči stranki zaradi uvedbe ameriške dodatne carinske dajatve.

- 186 Toženi stranki sta, še preden je ORS 19. aprila 1999 Združenim državam Amerike dovolil odmeriti dodatne uvozne dajatve, vedeli za neposredno preteče ameriške povračilne ukrepe.
- 187 Združene države Amerike so že 10. novembra 1998 objavile začasni seznam proizvodov s poreklom iz Skupnosti, ki jih nameravajo obremeniti z dodatno uvozno dajatvijo, katere bližnjo veljavnost v višini 100 % stopnje so potrdile 21. decembra 1998.
- 188 Od 3. marca 1999, dneva uvedbe obveznosti za skupnostne izvoznike, da predložijo bančno garancijo v višini 100 % vrednosti predvidenega uvoza zadevnih proizvodov, toženi stranki nista mogli ne vedeti za trden namen Združenih držav Amerike, da uvedejo dodatno carinsko dajatev. Nobenega dvoma ni bilo več po sporočilu za javnost posebnega predstavnika z dne 9. aprila 1999, v katerem je bil objavljen seznam proizvodov, za katere se naložijo dodatne carinske dajatve.
- 189 Glede vzročne zveze so neupoštevni ugovori toženih strank o neobstoju kakršne koli zveze med sporno skupnostno ureditvijo uvoza banan in odločitvijo, ki jo pripisujeta tožečima strankama, da plačata dodatne carinske dajatve, glede domnevnega neobstoja obveznosti nadaljevanja trženja njunih akumulatorjev na ameriškem trgu in končno domnevne možnosti, da si s pogajanji ponovno izborita ceno proizvodov ali njihovega izvažanja na druge trge.
- 190 Zaradi teh stališč, ki se nanašajo zgolj na ukrepe, ki bi jih tožeči stranki lahko sprejeli, da bi se izognili plačilu dodatne carinske dajatve in zmanjšali svojo gospodarsko škodo, ne more biti vprašljiv obstoj dovolj neposredne vzročne zveze, ugotovljene med ravnanjem toženih strank in škodo, ki sta jo utrpeli tožeči stranki zaradi uvedbe dodatne dajatve.

- 191 Treba je torej ugotoviti obstoj zahtevane neposredne vzročne zveze med, prvič, ravnanjem toženi instituciji glede uvoza banan v Skupnost, in drugič, škodo, ki sta jo utrpeli tožeči stranki zaradi uvedbe ameriške dodatne carinske dajatve.

Neobičajna in posebna narava povzročene škode

— Trditve strank

- 192 Tožeči stranki menita, da neobičajna in posebna narava utrpjene škode izhaja iz dvojne diskriminacije, ki je posledica ravnanja toženih institucij.

- 193 Prvič, dodatna carinska dajatev je prizadela zelo posebno kategorijo gospodarskih subjektov, navedenih na posebnem seznamu, ki ga je izdelala ameriška uprava.

- 194 Tožeči stranki naj bi bili glede na druga kaznovana podjetja s povračilnim ukrepom diskriminirani, ker sta sami nosili skoraj 6 % celotnega zneska 191,4 milijona USD, navedenega v odločitvi ameriške vlade o uvedbi povračilnih ukrepov.

- 195 Tožeči stranki menita, da sta bili v vsakem primeru žrtvi diskriminacije, ne le v primerjavi s podjetji, ki proizvajajo industrijske akumulatorje, ampak tudi v primerjavi z vsemi skupnostnimi podjetji, saj bi bile sankcije lahko uvedene zoper vse.

- 196 Drugič, tožeči stranki poudarjata, da podjetje ne more šteti za običajno tveganje naključja, kateremu je izpostavljen gospodarski subjekt, ki je nenadoma dolžan plačati prohibitivne dajatve na svoj izvoz, zaradi gospodarskega spora, ki je nastal v drugem sektorju kot je ta v katerem opravlja dejavnost.
- 197 Tožeči stranki dodajata, da interesa ohranitve določenih pravil SUT za banane ni mogoče opredeliti za cilj temeljnega splošnega interesa Skupnosti, katerega pomembnost upravičuje negativne posledice za določene gospodarske subjekte. Ne gre za razpustitev SUT za banane, ampak za njegovo prilagoditev pravni ureditvi STO.
- 198 Toženi instituciji odgovarjata, da pogoji za neobičajno in posebno škodo v tem primeru niso izpolnjeni. Položaj tožečih strank na ameriškem trgu bi se lahko zaradi enostranskih aktov držav članic ali sporazumov med Skupnostjo in Združenimi državami Amerike v vsakem trenutku spremenil. Na drugi strani naj krog gospodarskih subjektov, prizadetih z ameriškimi ukrepi, ne bi bil tako majhen, da bi omogočal, da bi se lahko škodo štelo za neobičajno in posebno.
- 199 Posameznik naj bi utrpel neobičajno in posebno škodo, samo če je bil še posebno oškodovan ali mu je škoda nastala na drugačen način in v hujši obliki kot vsem ostalim gospodarskim subjektom (sodba Sodišča z dne 6. decembra 1984 v zadevi Biovilac proti EGS, 59/83, Recueil, str. 4057, točka 28). Vendar naj bi nasprotno ameriška dodatna dajatev z istim ukrepom v enakem obsegu prizadela vse izvoznike akumulatorjev s poreklom iz Skupnosti, namenjenih v Združene države Amerike.
- 200 Čeprav se je Sodišče že sklicevalo na določeno stopnjo odgovornosti zaradi nesorazmernih izgub, ki so jih imeli nekateri gospodarski subjekti zaradi zakonito sprejetih aktov (sodba v zadevi De Boer Buizen proti Svetu in Komisiji, točka 157

zgoraj, točka 17), naj bi se to vendarle, drugače kot v obravnavani zadevi, nanašalo na akt, ki omejuje trgovino in ga je sprejela Skupnost. Zadevni podjetji bi lahko dobili odškodnino zgolj pod pogojem, da sta utrpeli premoženjsko škodo, ki je glede na druge distributerje istega proizvoda nesorazmerna.

- 201 Povečanje ameriških uvoznih carin, do katerega je prišlo pet mesecev po opozorilu, naj ne bi pomenilo dogodka, ki bi ga lahko označili za neobičajnega, ne le zato, ker sporazumi STO in od leta 1947 naprej GATT v skladu s členom XXVIII GATT omogočajo spreminjati carine, ampak tudi zaradi dejstva, ker različni instrumenti trgovinske obrambe učinkujejo enako s povečanjem carin.

— Presoja Sodišča prve stopnje

- 202 Škoda, ki jo lahko utrpijo gospodarski subjekti zaradi ukrepov institucij Skupnosti, je, prvič, neobičajna, kadar presega meje gospodarskih tveganj, povezanih z dejavnostmi v zadevnem sektorju, in, drugič, posebna, kadar določen krog gospodarskih subjektov glede na druge nesorazmerno prizadane (sodba z dne 28. aprila 1998 v zadevi Dorsch Consult proti Svetu in Komisiji, točka 155 zgoraj, točka 80, in sodba v zadevi Afrikanische Frucht-Compagnie in Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert proti Svetu in Komisiji, točka 89 zgoraj, točka 151).

- 203 V tem primeru ni bilo ugotovljeno, da bi tožeči stranki, zaradi nezdržljivosti skupnostne ureditve uvoza banan z sporazumi STO, utrpeli škodo, ki presega meje tveganj, povezanih z njuno izvozno dejavnostjo.

- 204 Res je, da je namen Sporazuma o ustanovitvi STO, kot navaja njegova preambula, uvedba integriranega mnogostranskega trgovinskega sistema, ki obsega dosežke preteklih prizadevanj za liberalizacijo trgovine.
- 205 Kljub temu je treba ugotoviti, da je možna prekinitev tarifnih koncesij, ki jo predvidevajo sporazumi STO, kar se je zgodilo v obravnavani zadevi, ena izmed sprememb, ki je inherentno povezana s sedanjim sistemom mednarodne trgovine. Zato morajo tveganje take spremembe nositi vsi gospodarski subjekti, ki se odločijo proizvajati na trgu ene izmed članic STO.
- 206 Kot sta tožeči stranki sami navedli, je odločitev razsodnikov z dne 9. aprila 1999 poudarila, da začasna narava, ki jo ima prekinitev koncesij v skladu s členom 22(1) DPPRS, nakazuje njen namen spodbuditi članico STO, da spoštuje priporočila in sklepe ORS.
- 207 Poleg tega iz člena 22(3)(b) in (c) DPPRS, mednarodnega instrumenta, ki je bil ustrezno objavljen, kar zagotavlja, da so bili gospodarski subjekti Skupnosti z njim seznanjeni, izhaja, da članica STO, ki se pritožuje, lahko zahteva prekinitev koncesij ali drugih obveznosti v drugih sektorjih, kot so tisti, v katerih je ugotovitveni svet ali pritožbeni organ ugotovil kršitev zadevne članice, bodisi po istem sporazumu ali drugem sporazumu STO.
- 208 Tožeči stranki torej napačno utemeljujeta, da se kot običajno tveganje ne more šteti morebitna uporaba povračilnih ukrepov tretjih držav zaradi spora v sektorju, ki se povsem razlikuje od njunega.

- 209 Iz tega sledi, da tveganja, katerim bi bilo lahko zaradi tega izpostavljeno trgovanje tožečih strank z akumulatorji na ameriškem trgu, ne presegajo običajnega tveganja v mednarodni trgovini, ob sedanjem stanju njene ureditve.
- 210 Poleg tega sta tožeči stranki sami v pisanjih navedli, da tarifne koncesije, ki so bile dosežene s pogajanjem z Združenimi državami Amerike v obliki prvotne uvozne carine z znižano stopnjo 3,5 %, niso bile nespremenljive.
- 211 V okoliščinah tega primera torej škode, ki sta jo utrpeli tožeči stranki, ni mogoče označiti kot neobičajno.
- 212 Taka ugotovitev zadošča za izključitev vsake pravice do odškodnine na tej podlagi. Tako torej ni treba, da bi se Sodišče prve stopnje izreklo o pogoju posebnosti škode.
- 213 Iz navedenega izhaja, da je treba odškodninski zahtevek tožečih strank, utemeljen na pravilih o nepogodbeni odgovornosti Skupnosti glede na to, da nezakonito ravnanje njenih organov ni podano, zavrniti.
- 214 Iz vsega zgoraj navedenega izhaja, da je treba tožbo v celoti zavrniti kot neutemeljeno.

Stroški

- 215 V skladu s členom 87(2) Poslovnika se neuspeli stranki naloži plačilo stroškov, če so bili ti priglašeni.
- 216 Tožeci stranki s svojima predlogoma nista uspeli, zato se jima poleg tega, da nosita svoje stroške, v skladu s predlogoma, ki sta ju v tem smislu vložila Svet in Komisija, naloži plačilo stroškov, ki sta jih priglasili toženi instituciji.
- 217 V skladu s členom 87(4), prvi pododstavek, Poslovnika države članice, ki se kot intervenientke udeležijo postopka, nosijo svoje stroške.
- 218 Iz tega izhaja, da Kraljevina Španija nosi svoje stroške.

Iz teh razlogov je

SODIŠČE PRVE STOPNJE (veliki senat)

razsodilo:

1. Tožba se zavrne.

2. Tožčima strankama se poleg tega, da nosita svoje stroške, naloži plačilo stroškov, ki sta jih priglasila Svet in Komisija.

3. Kraljevina Španija nosi svoje stroške.

Vesterdorf

Lindh

Azizi

Pirrung

Legal

García-Valdecasas

Tiili

Cooke

Meij

Vilaras

Forwood

Razglašeno na javni obravnavi v Luxembourggu, 14. decembra 2005.

Sodni tajnik

Predsednik

E. Coulon

B. Vesterdorf

Stvarno kazalo

Pravni okvir	II - 5400
Dejansko stanje	II - 5407
Postopek	II - 5415
Predlogi strank	II - 5417
Dopustnost	II - 5418
Neskladnost tožbe z določbami člena 44(1)(c) Poslovnika	II - 5419
Trditve strank	II - 5419
Presoja Sodišča prve stopnje	II - 5420
Pristojnost Sodišča prve stopnje	II - 5421
Trditve strank	II - 5421
Presoja Sodišča prve stopnje	II - 5422
Temelj	II - 5424
Odgovornost Skupnosti zaradi nezakonitega ravnanja njenih organov	II - 5424
Trditve strank	II - 5425
— Nezakonitosti, očitane toženima institucijama	II - 5425
— Pravna narava določb, ki naj bi jih toženi stranki kršili	II - 5428
— Resnost zatrjevanih kršitev	II - 5429
	II - 5457

Presoja Sodišča prve stopnje	II - 5430
— Uvodno vprašanje, ali se je na pravila STO mogoče sklicevati	II - 5430
— Izjema, ki izhaja iz namena izpolnitve določene obveznosti, prevzete v okviru STO	II - 5432
— Izjema, ki temelji na izrecnem napotilu na točno opredeljene določbe sporazumov STO	II - 5438
Uporaba pravili o nepogodbeni odgovornosti držav članic po analogiji	II - 5440
Odgovornost Skupnosti glede na to, da nezakonito ravnanje njenih organov ni podano	II - 5441
Načelo nepogodbene odgovornosti Skupnosti glede nato, da nezakonito ravnanje njenih organov ni podano	II - 5441
— Trditve strank	II - 5441
— Presoja Sodišča prve stopnje	II - 5442
Obstoj resnične in gotove škode	II - 5443
— Trditve strank	II - 5443
— Presoja Sodišča prve stopnje	II - 5444
Vzročna zveza med povzročeno škodo in ravnanjem toženih institucij	II - 5445
— Trditve strank	II - 5445
— Presoja Sodišča prve stopnje	II - 5447
Neobičajna in posebna narava povzročene škode	II - 5450
— Trditve strank	II - 5450
— Presoja Sodišča prve stopnje	II - 5452
Stroški	II - 5455